

نوشته : اهلرس

ترجمه : قدرت‌الله روشنی زعفرانلو

نظریات جغرافیائی ، اجتماعی - اقتصادی

درباره

جهانگردی در ایران

تعداد زیادی از کشورهای جهان سوم امکان بهبود کسر موازنه تجارت خارجی خود را از طریق توسعه خدمت جهانگردی مورد توجه قرار داده‌اند ، بویژه کشورهای مراکش و تونس که در منطقه فرهنگ اسلامی شرقی قرار دارند جهانگردی را به میزان وسیعی در نواحی ساحلی خود بعنوان یک عامل قابل توجه در تجارت خارجی خود توسعه داده‌اند . سایر کشورهای شرقی مانند ترکیه ، لبنان و مصر از چندین سال قبل بطور موفقیت آمیزی برای تاریخ پرافتخار و بناهای باستانی خود تبلیغ و ازین طریق تعدادی از مورخین و باستانشناسان متفمن را جلب کرده‌اند ، تمایل شدید به جهانگردی مخصوصاً در کشورهای ترکیه و لبنان بخوبی مشهود است .

* پروفیسور اهلرس استاد جغرافیای ایران در دانشگاه ماربورگ (آلمان غربی) است و سمت مدیریت شعبه جغرافیای آن دانشگاه را بر عهده دارد . او مبتکر تشکیل سمیناری است که سال قبل درباره مباحث جغرافیائی ایران در ماربورگ تشکیل داد . تخصص اهلرس در جغرافیای طبیعی و تاریخی مناطق مارندران و دریای خزرست و مقالات متعددی که در این زمینه دارد در مجلات آلمانی چاپ شده است . اهلرس یکی از همکاران تهیه اطلس تاریخی خاورمیانه است که با همکاری پروفیسور شوارتز استاد دانشگاه توپینگن بدان کار می پردازد - مقاله حاضر به زبان انگلیسی در مجله " Orient چاپ هامبورگ شماره ۳ سال ۱۵ (۱۹۷۴) چاپ شده است (ایرج افشار)

کشور ایران هم در خلال ده سال گذشته فعالانکو شیده است تا در زمینه جهانگردی بین‌المللی شرکت داشته باشد. ایران که کمتر از سایر کشورها به درآمد ارزی حاصل از رفت و آمد سیاحان متوسل است معیذا به مزایا و امکانات اقتصادی ناشی از جهانگردی بخوبی توجه نموده است.

صنعت جلب سیاحان و عوامل وابسته به آن نه تنها بیکاری را کاهش میدهد، بلکه می‌تواند بطور مستقیم و غیرمستقیم سرمایه‌گذاری در بعضی بخش‌ها مانند بخشهای ساختمانی و فعالیتهای زیربنایی و صنایع دستی سنتی را ترغیب و تشویق نماید.

در سال ۱۹۶۳ سازمان جلب سیاحان ایران زیر نظر مستقیم نخست وزیر ایران به منظور توسعه جهانگردی تاسیس شد.

چهار طرح اداری که برای اجرای هدفهای سازمان جلب سیاحان در نظر گرفته شد عبارت است از:

الف - تهیه برنامه و وسایل مورد نیاز جهانگردان از طریق تجهیز سرمایه‌های خصوصی و دولتی برای بکار افتادن سرمایه‌های خصوصی داخلی و مخصوصاً " سرمایه‌های خصوصی خارجی". در این راه مشوقهای خاصی در نظر گرفته شده است مانند بیست و پنج درصد تخفیف مالیاتی برای حرفه هتل‌داری در تهران (چنانچه تا سال ۱۹۷۲ انجام می‌گردد) و صد درصد بخشودگی مالیاتی برای کسانی که بخواهند در شهرستانها هتل جدید تاسیس نمایند و همچنین بخشودگی حقوق گمرکی وارداتی در مورد کالاهای لازم برای ساختمان هتلها و مبله کردن آنها و نیز پرداخت وام رهنی تا میزان پنجاه درصد از طرح هتل‌سازی با بهره شش درصد در سال که در مدت ۱۳ سال مستهلک گردد.

ب - برنامه توسعه جلب سیاحان، لغو تشریفات ویزا، طبقه‌بندی و توجه به استاندارد هتلها و تربیت راهنماهای تحصیل کرده از اقدامات بنیادی این برنامه است.

ج - برنامه‌های آموزشی جهت کسانی که در جلب سیاحان خدمت می‌کنند. علاوه بر مدرسه عالی هتل‌داری تعدادی آموزشگاه با کمک سازمان ملل متحد تاسیس شده یا در دست ساختمان است و هدف آن بهبود انواع خدماتی است که برای صنعت توریسم مورد نیاز است.

د - آگهی - سازمان جلب سیاحان برای جلب جهانگردی در داخل و چه در خارج از کشور به منظور آشنا کردن ایرانیها و خارجیها به نسبت برنامه‌های مختلفی است که برای

شرکت آنها تدارک دیده آغاز کرده است . هدف اولیه ازین کار دامنه دار، شناخت تمدن باستانی و صنعت معماری کشور است که برای مثال میتوان از پرس پولیس نام برد و نیز پدیده های فرهنگ اسلامی است که میتوان از مساجد و بازار اسم برد و صنایع دستی و هنرهای مستزفه است که از صنعت قالی بافی یاد کرد و همچنین مناظر طبیعی است که میتوان از دشتهای وسیع و صحراها نام برد و نحوه زندگی مردمان است که میتوان چادر نشینی را مثال زد .

در جدول شماره (۱) آمار جهانگردانی که در عرض چندین سال اخیر بایران مسافرت کرده اند نشان داده شده است

سال	تعداد جهانگران	درآمد حاصله به دلار تخمین زده شده است
۱۹۶۳	۸۷ ۳۷۵	
۱۹۶۴	۱۲۰ ۷۳۲	۱۷/۵
۱۹۶۵	۱۲۵ ۸۷۶	۲۱/۰
۱۹۶۶	۱۸۱ ۴۹۸	۲۶/۱
۱۹۶۷	۲۰۲ ۶۲۰	۳۳/۲
۱۹۶۸	۳۸۲ ۹۰۵	۴۲/۲
۱۹۶۹	۲۵۴ ۷۸۶	۳۸/۴
۱۹۷۰	۲۹۸ ۶۳۳	۴۲/۲
۱۹۷۱	۳۵۳ ۲۲۹	۴۵/۵

آمار بالا بر طبق انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی تهیه شده است .

اساس جهانگردی ایران بر روی موقعیت خاص جغرافیائی آن است که در سر چهار راهی قرار گرفته است که منتهی به کشورهای عربی و هند و پاکستان میشود . کشور ایران مانند کشورهای اروپائی و امریکائی منبع درآمد از نقطه نظر جهانگردی نیست ولی بدعلت قرار گرفتن در مشرق در همسایگی افغانستان و پاکستان اکثر جهانگردان از ایران عبور میکنند . از نقطه نظر اقتصادی ، عبور جهانگردان از طریق مرز افغانستان به ایران که از مشهد میگذرد ، و عبارتند از جهانگردان امریکائی ، اروپائی و ژاپونی سهم بزرگی در اقتصاد کشور دارد ، بطور اختصار جهانگردان خارجی که در طی سال ۱۹۷۱ از ایران عبور کرده اند بشرح جدول

زیراست :

ملیت‌ها	تعداد	جمع درصد
.....
اروپای غربی	۱۰۵۹۱۴ نفر	۳۰٪
بریتانیای کبیر	۲۷۳۸۴	-
فرانسه	۲۲۳۲۷	-
آلمان	۲۰۲۶۶	-
ایتالیا	۸۱۳۱	-
افغانستان و پاکستان	۱۰۲۸۵۸	۲۹/۱
کشورهای غربی	۵۸۷۲۰	۱۶/۶
کویت	۱۷۷۳۳	-
عربستان سعودی	۱۲۶۰۳	-
امریکای شمالی	۴۲۹۶۵	۱۲/۳
ژاپن	۶۰۸۸	۱/۷
هوازده	۳۶۶۸۴	۱۰/۴

منابع این آمار از سازمان جلب سیاحان که در سال ۱۹۷۱ منتشر شده بدست آمده است .
تعداد جهانگردانی که در طول سال ۱۹۷۱ به ایران وارد شده اند در جدول شماره ۳ نشان داده شده است .

ماه	جمع	بوسیله هوایی	بوسیله اتومبیل	بوسیله کشتی
ژانویه	۲۰۰۲۴ نفر	۸ ۸۷۸	۱۰۶۰۰	۵۴۶ نفر
فوریه	۱۹۷۳۵	۱۰۲۲۱	۸/۷۰۷	۸۰۷
مارس	۳۲۸۵۳	۱۰۸۹۷	۲۱۴۴۹	۵۰۷
آوریل	۲۹۶۶۵	۱۵۰۹۵	۱۳۶۹۴	۸۷۶
مئی	۲۹۸۹۹	۱۴۶۸۹	۱۴۲۵۶	۸۵۴
ژوئن	۲۷۳۲۲	۱۴۲۴۴	۱۱۸۴۱	۱۲۳۷
ژوئیه	۳۶۱۸۰	۱۹۷۱۲	۱۴۳۵۹	۲۱۰۹
اوت	۴۱۶۶۹	۱۸۷۴۳	۲۰۹۸۶	۱۹۴۰
سپتامبر	۳۶۹۱۱	۱۶۴۳۵	۱۹۶۹۵	۷۸۱
اکتبر	۲۶۱۹۱	۱۴۶۶۶	۱۰۹۹۸	۵۲۷
نوامبر	۲۶۷۸۹	۱۲۵۲۶	۱۳۹۲۵	۳۳۸
دسامبر	۲۵۹۹۱	۱۳۲۸۱	۱۱۸۵۸	۸۵۲

جمع ۲۵۳۲۹۹ ۱۶۹۳۸۷ ۱۷۲۴۶۸ ۱۱۲۷۴

منابع این آمار از سازمان جلب سیاحان است که در سال ۱۹۷۱ منتشر شده است .

تعداد جهانگردان ایران مانند اکثر نقاط دنیا بستگی به شرایط فصلی دارد ولی در ایران بخلاف آنچه که در کشور تونس در سال ۱۹۷۲ آمار نشان داده است میزان جهانگردان در شرایط فصلی اختلاف چندانی ندارد و دلیل آن یکی آب و هوای معتدل کشور و دیگر شاهراه آسیائی کشور بوده است که در طول سال عبور جهانگردان را بیک نسبت نشان داده است .

(۲) مقصد جهانگردان خارجی

سازمان جلب سیاحان جزوه اطلاعاتی برای کسانی که در آینده سرمایه‌گذاری میکنند از مناظر ایران تهیه کرده است که در آن هفت نقطه اصلی جلب جهانگردان را در ایران بدین شرح مشخص کرده است که میتوان از حوزه خلیج فارس ، سواحل دریای مازندران ، تهران ، اصفهان ، شیراز ، مناظر دیدنی در کوهستانها و آبهای معدنی ایران نام برد ، هر چند سواحل جنوبی دریای حزر و کوه‌های شمالی اطراف باینتحت‌فعلا " جزو مناطق حائز اهمیت جلب جهانگردان شده است ولی اصولاً " این نواحی فقط اختصاصی به مردم داخل کشور دارد و خارجیان بندرت بآن نقاط سفر میکنند و به همین نحو نواحی مرکزی جنوب خلیج فارس بعلت نداشتن راه‌های ارتباطی جزو نقاطی است که کمتر مورد توجه سیاحان است و چشمه‌های آب گرم که بیشتر در قسمت مرکزی قرار گرفته است بعلت نداشتن راه‌های خوب و عدم استفاده بهداشتی از آنها که سازمان جلب سیاحان آمار داده است چندان حائز اهمیت از لحاظ جهانگردان نیست . در نتیجه محل‌های قابل توجه برای جهانگردان نواحی اطراف تهران و اصفهان و شیراز است بر طبق نشریه بزرگترین آژانس مسافرتی آلمان که از نقطه نظر علمی حائز اهمیت است سه نقطه مذکور در فوق در ایران از محلهای جلب سیاحان بشمار آمده است . بر طبق آخرین اخبار آژانس مسافرتی آلمان و سازمان جلب سیاحان ایران که میتوان بدروستی آن اعتماد کرد برنامه مسافرتی زیر در سال ۱۹۷۴ در ایران انجام گرفته است .

پرواز : مونیخ ، استانبول - تهران (که شامل این برنامه است) . تهران - اهواز بوسیله هواپیما و اهواز جغاذنبیل آبادان است که بوسیله اتوبوس انجام میشود و از آبادان تا شیراز بوسیله هواپیما انجام میگردد . توره‌های مسافرتی شیراز که بوسیله اتوبوس انجام میگردد

بطریق زیراست ، شیراز ، پرس پولیس که مدت آن دو روز است و از نقاط پرس پولیس نقش - رستم ، استخر ، پاسارگاد و بی شاپور دیدن میکنند . پرواز : شیراز ، اصفهان بوسیله - هواپیما (که مدت آن سه روز است که شامل برنامه دیدار از نقاط دیدنی شهر و بازدید از جلفا است .

برنامه مسافرتی با اتوبوس که شامل شهرهای زیر است :

اصفهان - کاشان - قم - اراک همدان - بیستون - طاقستان - قزوین - بندرپهلوی - درکنار دریای خزر و سواحل جنوبی دریای خزر البرز و تهران است . این برنامه‌های مسافرتی که طبق آمار منتشره شامل شهرهای تهران استان‌بول و مونیخ نیز میشود که بوسیله هواپیما انجام میگیرد . سایر برنامه‌های قابل توجه که در تابستان ۱۹۷۴ انجام گرفته‌است بشرح زیر میتوان بدان اشاره کرد :

- (۱) پرواز بین آلمان و تهران بمدت یک روز
- (۲) برنامه گشت و گذار در داخل تهران بمدت دو روز
- (۳) پرواز بین تهران و رامسر و گردش بوسیله اتوبوس مدت سه روز
- (۴) پرواز رامسر - تهران بوسیله هواپیما به مدت چهار روز
- (۵) پرواز تهران به مشهد و گردش در شهر بمدت پنج تا هفت روز
- (۶) پرواز تهران به شیراز - پرس پولیس و بازدید از نقش رستم و پاسارگاد بمدت هشت تا ده روز

(۷) شیراز - اصفهان و گردش در داخل شهر اصفهان است بمدت یازده تا سیزده روز

(۸) پرواز اصفهان - تهران و آلمان بمدت ۲۴ تا پانزده روز

بطوریکه در این گزارش آمده است ایت اصفهان مرکز اصلی جلب سیاحان ایران است و در آینده نیز خواهد بود . شهرهای مذکور در فوق با توجه به مرکزیت و جمعیت و بناهای تاریخی و مؤسسات فرهنگی که دارا هستند نیازهای جهانگردان را فراهم میکند و حق تقدم و برتری خاصی دارند . این برتری با توجه به وسایل جا و مکان برای جهانگردان در نقشه شماره یک نشان داده شده است . اگر چنانچه سواحل جنوبی دریای خزر را از لحاظ توقفگاه جهانگردان نادیده انگاریم سایر شهرهای ایران همچون تهران ، شیراز (پرس پولیس) ، اصفهان اهمیت خاصی دارند و مشهد از نقطه نظر اینکه شهر مذهبی است مورد توجه است آبادان از لحاظ صنعت نفت واجد اهمیت و در مرحله پنجم قرار دارد . و رای ارزیابی توزیع

موقعیت هتل‌ها ، تحلیلی کیفی از آنها نیز به منظور جلب نظر جهانگردان خارجی مورد نظر است به چندین علت نسبی از مقایسه اهمیت هتل‌های پنج شهر عمده بالا با تمام هتل‌های شهرهای ایران اهمیت آنها را بیشتر میسازد . تمام هتل‌های لوکس و یا ممتاز در چهار شهر از پنج شهر یاد شده قرار گرفته است و بهمین نسبت هتل‌های درجه ۱ و درجه ۲ نیز به احتمال ۷۰ تا ۷۷ درصد در همان پنج شهر مذکور در فوق قرار گرفته است که در جدول شماره (۴) نشان داده شده است .

نسبت و تمرکز هتل‌ها در ایران ، ۱۹۷۳

ممتاز	چهار ستاره	سه ستاره	۲ ستاره
۴۹۲۸	۳۲۲۱	۳۷۹۳	۵۶۳۹ (مجموعه هتل‌های ایران)
۳۲۰۸	۱۸۶۵	۱۴۹۲	۱۲۴۸ (تهران)
۹۵۲	۳۲۸	۳۳۰	۶۲۶ (شیراز - برس پولیس)
-	۷۲	۵۲۹	۱۱۲۹ (مشهد)
۵۲۴	-	۲۷۸	۳۳۰ (اصفهان)
۲۲۴	۲۰۰	۴۶	۱۶۹ (آبادان)

منابع این آمار از راهنمای هتل‌های سازمان جلب سیاحان برای شهر خراسان است که در ۱۹۷۳ تهیه شده است .

در این جدول از هتل جدیدی که اخیراً " در مشهد ساخته شده است ذکر بی‌نیامده است . با توجه به بعضی مدارک جلب سیاحان در خارج چنین بنظر می‌رسد که تهران ، اصفهان ، و شیراز بیشتر از هر نقطه دیگر از کشور از لحاظ جهانگردان مورد اهمیت است که جداگانه راجع به موقعیت آنها بحث خواهد شد .

اصفهان :

زیبائی شهر و مناظر اطراف آن و ثروت بی‌شمار از آثار هنری و بناهای تاریخی و زیبایی خیره‌کننده بازار شرقی آن و هم چنین فرآورده‌های صنایع دستی آن که نمونه‌ای از ذوق و

هنر سنتی ایران است دست دست یکدیگر داده و اصفهان را شهری قابل توجه جهانگردی ساخته است . جهانگردان خارجی که اصفهان را شهری ملو از آثار هنری یافته و بخصوص شیفته زیبایی و هنر آن شده و از این شهر در طی سالهای ۱۳۴۳ (۱۹۶۴-۱۹۶۳) تا ۱۳۵۱ (۱۹۷۲ و ۱۹۷۳) بازدید بعمل آورده‌اند ، آماری از آنها در جدول شماره پنج نشان داده شده است این افزایش جهانگردان ، که مدت اقامت آنها بین سه تا چهار روز تعیین شده است بخوبی به کیفیت و جگونی جلب سیاحان در شهر اصفهان با مقایسه با شهرهای دیگر کشور نشان میدهد .

جدول شماره ۵ تعداد جهانگردان که در طی سالهای ۱۹۶۳ - ۱۹۷۲ از اصفهان بازدید بعمل آورده‌اند .

سال	تعداد جهانگردان خارجی
۱۳۴۲ (۱۹۶۳ - ۴)	۶۸۹۷
۱۳۴۳ (۱۹۶۴ - ۵)	۹۱۱۷
۱۳۴۴ (۱۹۶۵ - ۶)	۱۱۲۲۱
۱۳۴۵ (۱۹۶۶ - ۷)	۱۱۵۰۳
۱۳۴۶ (۱۹۶۷ - ۸)	۱۱۸۵۹
۱۳۴۷ (۱۹۶۸ - ۹)	۱۴۶۸۷
۱۳۴۸ (۱۹۶۹ - ۱۰)	۱۹۲۸۵
۱۳۴۹ (۱۹۷۰ - ۱۱)	۲۴۲۰۶
۱۳۵۰ (۱۹۷۱ - ۱۲)	۲۷۶۹۱
۱۳۵۱ (۱۹۷۲ - ۱۳)	۳۴۸۲۰

بعبارت دیگر جهانگردانی که در طی فصل‌های مسافرتی از اصفهان بازدید بعمل آورده‌اند با مقایسه با سایر شهرهای دیگر بر طبق جدول شماره ۶ بیش از محل‌های دیگر بوده است . بر طبق ارزیابی ماهانه که بعمل آمده است از اوایل بهار تا انتهای تابستان فصل مناسب برای مسافرت جهانگردان بوده است . نسبت جهانگردان خارجی و مسافران ایرانی که از اصفهان دیدن می‌کنند در ایام سال یکسان نیست برای مثال میتوان گفت که ایرانیان ترجیح میدهند در ایام نوروز مسافرت کنند در حالیکه جهانگردان خارجی در سایر فصول سال به اصفهان سفر میکنند .

جدول شماره ۶: تعداد جهانگردان که در هتل‌های لوکس و سه ستاره اصفهان طی سال ۱۹۷۲ اقامت کرده‌اند و تفاوت بین ایرانیها و خارجیان در این جدول نشان داده شده است.

ماه	هتل‌های لوکس		هتل‌های سه ستاره	
	خارجی	ایرانی	خارجی % درصد	ایرانی % درصد
ژانویه	۵۳۰	۳۷۹	۵۸/۳	۴۸/۲
فوریه	۴۲۸	۳۱۱	۵۷/۹	۴۵/۹
مارس	۷۶۵	۹۱۰	۴۵/۷	۳۵/۲
آوریل	۱۸۹۹	۱۴۳۴	۵۷/۰	۴۶/۲
می	۲۱۷۰	۸۰۵	۷۲/۹	۶۵/۷
ژوئن	۱۲۲۷	۵۸۳	۶۷/۸	۵۳/۷
ژوئیه	۹۰۰	۷۰۲	۵۶/۲	۴۲/۶
اوت	۱۲۹۸	۱۰۳۸	۵۵/۶	۴۹/۳
سپتامبر	۱۲۹۰	۹۷۹	۵۶/۹	۴۳/۶
اکتبر	۱۵۶۱	۶۰۵	۷۲/۱	۵۹/۶
نوامبر	۱۵۵۱	۷۹۵	۴۶/۱	۵۵/۱
دسامبر	۶۰۷	۵۶۲	۵۱/۹	۴۹/۸
جمع	۱۴۲۶۶	۹۱۰۳	۶۱/۰	۴۹/۵

اطلاعات داده شده در جدول شماره ۶ بخوبی تعداد جهانگردان ایرانی را که در طول سال در هتل‌های سه ستاره اقامت کرده‌اند نشان می‌دهد و تعداد آنها نسبت به جهانگردی خارجی که در هتل‌های ممتاز و لوکس بسر برده افزایش داشته است. بهمان نسبت که نرخ هتل‌ها گران تر بوده است تعداد جهانگردان خارجی نیز در هتل‌های گران قیمت بیشتر بوده است. از نقطه نظر اقتصادی بخوبی میتوان دریافت که صنعت جهانگردی چقدر در وضع زندگی مردم اصفهان اثر داشته است. بخش بزرگی از چهار باغ و اکثر مغازه‌های اطراف میدان شاه و بازار اصفهان پر از کالاهای مورد درخواست جهانگردان می‌باشد که اکثراً در این نقاط در رفت و آمد می‌باشند و در نقشه‌های شماره (۲) و (۳) نشان داده شده است. قالی، اشیاء عتیقه، مینیاتور، ظروف میناکاری، جواهرات، پوست، کارهای دست‌ساز، دوزی، نقره، ظروف مسی، پارچه‌های ابریشمی و سایر لوازم دستی به مقدار زیاد در تمام مغازه‌های محل‌های ذکر شده و در میادین اطراف برای فروش به جهانگردان در نظر گرفته شده است. بین مغازه‌داران و خورده فروشیهایی نو پا که در وهله اول کالاهای باب

طبع جهانگردان ایرانی و در مرتبه دوم نیاز جهانگردان خارجی را فراهم میسازند به عقیده اکثر مطلعین یک نوع رابطه منطقی و معقولی وجود دارد. مطالعات دقیقتر در این زمینه بخوبی آشکار میسازد خیابانهایی که منجر به محل‌های توریستی نمی‌شوند از این قانون مستثنی هستند و در نقشه شماره ۲ نشان داده شده است. بطور کلی نخستین اثر، یک-نواختی است که بچشم میخورد تا علت تشکیل چنین کالاهائی.

با وجود این و به خصوص در اصفهان، بر اثر نیازم‌جهانگردان به اشیاء و صنایع دستی خورده‌فروشیهای نوپا و مغازه‌داران کلیه مایحتاج را در این مکانها تمرکز داده‌اند. برنامه احیای ساختمانهای قدیم که جنبه باستانشناسی و تاریخی دارد هماهنگ با نگاهداری آنها با همان سبک و ویژگیهای قدیم آن یک مرکزیت خاصی به اصفهان داده‌است که باعث جلب جهانگردان به شهر اصفهان شده است. بازار یا سقف‌های بلند آن که متصل به مسجد چهارباغ است و مغازه‌های متعددی که در اطراف میدان شاه قرار گرفته خودبخود باعث جلب جهانگردان شده است، چه جهانگردانی که از این آثار باستانی و تاریخی دیدن میکنند خواه ناخواه به مغازه‌های اطراف این اماکن جذب میشوند. زیباترین فرآورده‌های دستی، مغازه‌های آنتیک فروشی، قالی و سایر وسایل خورده‌فروشی بحد وفور در این حوالی وجود دارد، و در ضمن مرکز تهیه صنایع دستی کشور که وابسته به دولت است در همین نقطه قرار گرفته است. نکته مهم دیگری که از لحاظ اقتصادی حائز اهمیت است نحوه تهیه و تولید و رساندن لوازم مورد احتیاج به مغازه‌دارها و خورده‌فروشیها که کمتر محسوس است ولی غیر مستقیم روی صنعت جهانگردی اثر دارد. صنعت جهانگردی بخوبی باعث رواج و فعالیت و بازاریابی صنایع دستی شده است و به همین منظور اصفهان در زمینه تولید صنایع توریستی حائز اهمیت است. مراکز تهیه مواد اولیه صنایع دستی در بازار قرار دارد و محل تهیه وسایل مورد لزوم خورده‌فروشیها در محلی که چندان دور از حوزه بازاری نیست واقع شده است. یک نوع مشارکت تعاونی بین مینیاتورسازهای چهارباغ و کفاشی‌های مدخل بازار و سازنده‌های وسائل مسی و نقره‌کارها در میدان شاه به چشم میخورد. مطالعه و بررسی دقیقی بر روی صنایع دستی سنتی شهرستان اصفهان بوسیله دولت ایران و هم‌چنین سازمان فرهنگی و علمی یونسکو شده است. تعداد افرادی که بر روی این صنایع مشغول کاراند در جدول شماره ۷ نشان داده شده است.

جدول شماره ۷ صنایع دستی سنتی شرقی در استان اصفهان در ۱۹۶۹

حرفه	تعداد افراد شاغل بطور تقریب
قالی بافی	۲۰۰۰ نفر
دست بافتها و بافندگی	۳۰۰۰
خیاطی	۲۸۰۰
برودری دوزی و گل‌دوزی	۸۰۰
کف‌شویی	۳۵۰۰
کاشی سازی (فقط شهر اصفهان)	۲۰۰
صنایع فلزی و میناکاری	۹۵۰
میتیانورها	۲۰۰
جمع	۳۱۴۵۰

بهرحال در تحقیقی که بعمل آمده است تمرکز اکثریت صنایع دستی را در اصفهان تایید میکند و وابستگی آنها را نیز به صنعت جهانگردی میرساند و تعداد پنج رشته از صنایع دستی که به شرکت تعاونی کشور وابستگی دارد به وسیله دولت در اصفهان تاسیس شده است .

— شرکت تعاونی برای منسوجات قلم کار

— شرکت تعاونی برای خاتم سازی

— شرکت تعاونی برای فرآورده های برنجی و مسی

— شرکت تعاونی برای محصولات نقره

— شرکت تعاونی برای ملیله دوزی

بدون شک اصفهان یکی از مراکز مهم تولید صنایع دستی ایران است که از لحاظ جهانگردی

اهمیت بسزائی دارد .

پرتال جامع علوم انسانی

دنیاله دارد .